

– Rezhym dostupu: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/nacionalna-bezpeka/konceptualni-pidkhodi-schodo-zabezpechennya-gromadskoi-bezpeki>

3. Research for Civil Security 2012–2017. Framework programme of the Federal Government [Electronic resource] // Bundesministerium für Bildung und Forschung. – Mode of access : <https://www.sifo.de/de/evaluation-des-programms-forschung-fuer-die-zivile-sicherheit-1703.html>

4. Research for Civil Security 2018–2023. Framework programme of the Federal Government [Electronic resource] // Bundesministerium für Bildung und Forschung. – Mode of access : https://www.bmbf.de/upload_filestore/pub/Civil_Security_Framework_programm_e.pdf

D. Tihomirov

CIVIL SECURITY: PLURALISM OF UNDERSTANDING

The aim of the article is to analyze the theoretical and legal approaches to understanding civil security and to make relevant generalizations. The methodological basis was the methods that allowed to obtain sound and logically verified conclusions, in particular, the method of hermeneutics, which allowed to study the doctrinal sources and texts of the advisory mission of the European Union, the method of comparison, which allowed to identify a method that provided an opportunity to draw conclusions about the understanding of civil security. Scientific novelty. The article identifies the main directions of understanding civil security, defines the characteristics of the European vision of civil security and outlines the issues of understanding civil security for further theoretical and legal research. Conclusions. The tendency to understand civil security, which goes beyond public security, but covers it, brings civil security closer to the level of national security, is manifested in research linking civil security with crisis management, the transformation of civil defense as a sphere of military responsibility, to the demilitarized system civilian security, although military capabilities are used to varying degrees in crisis management in different countries, emphasize national features, a variety of terminological descriptions of crisis management, emergency response, note the need to strengthen the interaction between civil security and the military.

Key words: security, civil security, public security, The European Union Advisory Mission, public security.

Стаття надійшла до редакції 28.04.2020 р.

УДК 347.98

**Г. Є. Тихомирова,
К. В. Балджи**

ПОНЯТТЯ «СУДОВА ПРАКТИКА»: СУТНІСТЬ, ОСНОВНІ ПІДХОДИ ДО ЙОГО ВИЗНАЧЕННЯ

Статтю присвячено проблемі розуміння поняття «судова практика». Виявлено плюралізм поглядів з цього приводу та проаналізовано існуючі підходи до визначення вказаного поняття. Окреслено переваги та недоліки відповідних підходів, а також

звернено увагу на неможливість розгляду поняття «судова практика» лише з одного боку в силу його багатосторонньої сутності.

Досліджено співвідношення категорії «судова практика» із суміжними категоріями та наголошено на її самостійному значенні як поняття. Охарактеризовано ознаки судової практики та аспекти її сутності. Запропоновано авторське визначення «судової практики» та обґрунтовано його використання. Для національної правової системи підкреслено важливість категорії «практика ЄСПЛ», а тому розглянуто відповідне поняття крізь призму загального дослідження.

Ключові слова: комплексна категорія, правові положення, судова діяльність, судова практика, судовий прецедент, юридична практика.

DOI 10.34079/2226-3047-2020-10-19-73-80

Постановка проблеми. В умовах сьогодення, важливим індикатором реальної дії принципу верховенства права є функціонування незалежної судової влади. Не викликає сумнівів, що показниками розвиненості та демократичності будь-якої держави виступають належне правозастосування та високий рівень судової практики. Відомо, що в усіх сферах суспільного життя між теорією та практикою існує діалектичний зв'язок. Так, загальнопоширена теорія цілком заслуговує на життя, якщо вона була неодноразово підтверджена практично. Тобто, практику можна назвати певним критерієм, що підтверджує або не підтверджує істинність теоретичного припущення. З точки зору такого діалектичного підходу пояснюється і значення судової практики, у зв'язку з чим зростає увага правової спільноти до проблеми її ефективного застосування. Останнє неможливо здійснити без розуміння сутності судової практики як поняття. Окрім того, все більше науковців, серед них і вітчизняні, визнають прецедентний характер судової практики, особливо крізь призму обов'язковості рішень Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ). Саме ці фактори актуалізують необхідність дослідження існуючих підходів до з'ясування сутності поняття «судова практика».

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У своїх наукових працях дослідженню проблеми поняття «судова практика» приділяли увагу такі вчені, як С. М. Братусь, С. В. Вишновецька, Т. М. Дашковська, В. А. Завгородній, В. І. Завидняк, М. В. Мазур, Т. В. Росік, Н. Д. Слотвінська та інші.

Мета дослідження. Метою статті є аналіз існуючих підходів до розуміння поняття «судова практика».

Виклад основного матеріалу. Перш за все, судова практика є різновидом юридичної практики і останнє поняття також характеризується плюралізмом думок. Аналіз правової доктрини дозволяє виокремити декілька підходів до розуміння сутності юридичної практики. Прихильники першого підходу ототожнюють юридичну практику та юридичну діяльність [1, с. 255]. Інший напрямок пов'язаний із твердженням про самостійність поняття «юридична практика» та його розглядом крізь призму певного правового результату і досвіду [2, с. 23]. З позиції третього підходу юридична практика охоплює як юридичну діяльність, так і результат такої діяльності [3, с. 13]. Видається, що саме останній підхід найбільше заслуговує на увагу, оскільки поняття розглядається комплексно, з врахуванням усіх важливих складових.

Використання загальнофілософського підходу дозволяє визначити «практику» через зв'язки між суб'єктом та об'єктом. Це взаємне відношення розкривається за допомогою певного результату у вигляді зміни об'єкта. Ці твердження можна

екстраполювати і на «судову практику» як поняття, де суб'єктом виступають судові органи, об'єктом можуть бути конкретні справи, які розглядаються, та певний результат у вигляді судового рішення, що і змінює об'єкт.

Відомо, що складовою частиною тривалого процесу правотворення є правотворчість, під якою розуміють створення норм права в певних формах. Науковці вважають, що судовій владі, як одній з трьох гілок влади, цілком притаманна судова правотворчість і це не суперечить здійсненню її основної функції – правосуддя [4, с. 163]. Тоді як сутність судової практики та її роль відрізняються залежно від типу правової системи. В першу чергу, мова йде про визнання або не визнання судової практики джерелом права. Так, для романо-германської правової сім'ї притаманне панування нормативно-правового акта як джерела права та другорядна роль судової практики. У країнах англо-саксонської правової системи на позначення нормативної сили актів судової влади використовується конструкція «судовий прецедент». Останній виступає основним джерелом права. Але серед науковців існують дискусії щодо ототожнення поняття «судовий прецедент» і «судова практика» [5, с. 127]. Видається, що саме співвідношення цих двох категорій є необхідним для розуміння сутності «судової практики» як поняття.

Можна виокремити два цілком протилежні погляди з цього питання, де перший передбачає повне ототожнення судової практики із судовим прецедентом. Увага акцентується на тому, що зміст категорій однаковий, але термінологічно в країнах «загального права» використовують поняття «судовий прецедент», а в країнах «писаного права» – поняття «судова практика» [6, с. 93]. З позицій другого підходу вищезазначені поняття суттєво відрізняються і їх не можна ототожнювати. Так, для англо-саксонської правової системи дійсно не є характерним вживання терміну «судова практика», а панує «судовий прецедент». А от в країнах романо-германської правової сім'ї розрізняють судову практику та судовий прецедент як «джерело права» та «форму права». Загальнотеоретична доктрина трактує, що «форма права» допомагає об'єктивізувати правові норми, це певний спосіб їх організації. В свою чергу, «джерело права» – це сукупність факторів, що і визначають зміст норм права та їх форму [7, с. 157].

Крім того, в межах аналізу співвідношення судової практики та судового прецеденту виявляються дискусії щодо визнання судової практики джерелом права. Прихильники ототожнення понять формують тезу про те, що судова практика не може бути джерелом права. Пояснюється це тим, що надання судовим органам правотворчих функцій суперечить принципу поділу влади, оскільки суди повинні застосовувати правові норми, а не створювати їх [8, с. 23]. З точки зору розрізнення понять «судова практика» та «судовий прецедент», аргументується твердження про визнання судової практики джерелом права. По-перше, визнання судової практики джерелом права тільки в частині роз'яснень вищих судових органів. І друге, більш розширене розуміння передбачає визнання судової практики джерелом права в повному обсязі незалежно від інстанційності. Наголошується на тому, що судова практика вже вийшла за межі своєї лише орієнтаційної, спрямовальної функції [9, с. 183]. Аналіз цих позицій вказує на те, що закріплення за судовою практикою статусу джерела права має позитивні наслідки, оскільки правові положення, вироблені судовою практикою, можуть компенсувати відставання прописаних норм права від динаміки суспільних відносин.

Повертаючись до позиції про відмінності між «судовою практикою» та «судовим прецедентом», слід зазначити про такі критерії як спосіб застосування та суть. За своєю суттю судова практика є будь-якою діяльністю судових органів із вирішення конкретних спорів. Судовий прецедент, у свою чергу, характеризується високою

нормативністю, обов'язковим характером. Судові рішення, які входять до структури судової практики носять узагальнений, стандартний характер і мають значення для єдності правозастосування. Тоді як правовій нормі, що міститься в судовому прецеденті притаманна важлива властивість виходити за межі конкретної ситуації правозастосування і поширюватись на значне коло відносин (*stare decisis*) [10, с. 38]. Статус судового прецеденту можуть отримати тільки рішення відповідних судових органів, а судова практика є результатом діяльності різних судових органів [8, с. 24].

Видається, що найбільш обґрунтованим є підхід, згідно з яким судовий прецедент та судова практика не є тотожними поняттями і остання виступає в якості джерела права. Це сприяє встановленню термінологічної чіткості та має значення для з'ясування сутності «судової практики».

Як зазначалося вище, з використанням формально-логічного методу, було встановлено, що судова практика є різновидом юридичної практики. Отже, за аналогією з поняттям «юридична практика», науковцями розглядається і поняття «судова практика». Мається на увазі плюралізм думок щодо розуміння судової практики як діяльності, як результату діяльності або поєднання цих елементів.

Дослідивши різні погляди з цього питання можна виокремити три напрямки трактування. Згідно з першим, встановлюється знак рівняння між «судовою практикою» та «судовою діяльністю». Інший напрямок демонструє погляди стосовно судової практики як самостійної, незалежної категорії. Згідно із ним судова практика вбирає в себе досвід відповідних судових органів, результат застосування ними права. Третій напрямок репрезентовано пропозиціями поєднати вищезазначені елементи в процесі визначення поняття «судової практики». Тобто, відповідне поняття охоплює і судову діяльність і отриманий на її основі результат [11, с. 493].

Кожен з цих трьох напрямків має право на існування, проте слід виокремити певні критичні зауваження. Так, до загальних недоліків перших двох позицій можна віднести односторонність сприйняття, значно звужене трактування. Щодо третього напрямку також слід зауважити про існування тверджень стосовно штучності у поєднанні елементів.

Противники підходу про ототожнення судової практики та судової діяльності аргументують свою позицію тим, що перша є сукупністю об'єктивованих результатів відповідної діяльності [11, с. 494]. Тобто, цією тезою применшують зв'язок між діяльністю та результатом, заперечуючи загальні закони логіки. Більшість дослідників схиляються до поєднання «статичного» і «динамічного» елементів у понятті «судова практика». За «динамічний» елемент відповідає власне судова діяльність, а за «статичний» – результат такої діяльності [12, с. 9]. Ці погляди видаються прогресивними, але слід уточнити позицію стосовно віднесення до судової практики лише діяльності із напрацювання правових положень, що конкретизують зміст законодавчо встановлених норм. Оскільки, ігнорується можливість існування інших правоположень, що своєю чергою, можуть створювати хоча і суперечливий, але досвід. Тобто, таким розумінням відкидається ситуація, коли в судовій практиці не існує єдиного підходу до вирішення певного питання. На нашу думку, таке трактування надто звужене і суперечливе. До того ж, підкреслюється, що зведення судової діяльності та її підсумків у процесі визначення судової практики є не зовсім коректним. Пояснюється це тим, що обсяг зазначених категорій не збігається і є суттєвим логічним порушенням [13, с. 13].

В межах загального дослідження поняття «судова практика», заслуговує на увагу трактування такої категорії, як «практика ЄСПЛ». Для інтерпретації відповідної категорії якраз найбільше підходить той напрямок, що поєднує динамічний і статичний елементи загального поняття. Динамічний елемент розкривається через діяльність

ЄСПЛ, статичний – через накопичений досвід та результат у вигляді підсумків діяльності суду. Мова йде про остаточні рішення ЄСПЛ [3, с. 14]. Таким чином, з урахуванням наведеного прикладу, найбільш вдалим є підхід, згідно із яким поняття «судова практика» є складним і враховує категорії «діяльності», «досвіду» та «результату». Тобто, відбувається чітке розмежування статичної і динамічної складових.

Зрозуміти сутність судової практики допомагає виявлення факторів, що сприяють її утворенню. Серед таких можна назвати неоднозначне застосування законодавчих норм, прогалини та колізії у законодавстві, існування «оціночних понять» та інші [14, с. 90]. В цьому випадку виникнення та використання судової практики створює усі належні умови для вдосконалення законодавства. Ця теза вказує на регулюючий аспект сутності судової практики, але він не єдиний. Дослідивши відповідні праці, можна виокремити такі аспекти як юридичний, структурний, історичний, інструментальний, логічний тощо. Юридичний аспект сутності вказує на те, що під судовою практикою слід розуміти не усю судову діяльність, а лише ту її частину, яка ліквідує недоліки законодавчих норм. Сутність поняття крізь призму структурного аспекту розкриває «судову практику» як сукупність елементів та зв'язків між ними. Серед елементів називають такі: суб'єкти, об'єкт, діяльнісний компонент, результативний компонент. Історичний аспект сутності поняття представляє судову практику, перш за все, як вид соціально активної діяльності, що має тривалу історію та пройшов шлях закріплення на правовому рівні. З точки зору інструментального аспекту сутності, судова практика є певною системою засобів для вдосконалення процесу правозастосування і, відповідно, формування правових положень з метою їх подальшого та неодноразового застосування. Як інструмент, судова практика сприяє забезпеченню оптимального правового регулювання у суспільстві. Можна виокремити ще логічний компонент сутності судової практики, оскільки остання поєднує діяльність, досвід та результат, що у свою чергу, цілком відповідає законам логіки [15, с. 86]. Сукупність усіх цих аспектів сутності ще раз підтверджує складність та багатоаспектність поняття «судова практика».

Неможливо досягти цілісного розуміння поняття «судова практика» не встановивши його ознак. Розгляд самого поняття у вузькому та широкому значенні накладає відбиток на перелік властивих ознак. Так, у широкому значенні під судовою практикою розуміють діяльність усієї судової системи з виконання покладених на неї функцій та завдань. У вузькому значенні судова практика розуміється як правові положення, що складені органами судової влади та покликані конкретизувати, доповнити зміст правових норм. Дослідники називають такі види вказаних правоположень: правоположення, створені для заповнення існуючих прогалин; правоположення, які уточнюють зміст приписів загального характеру; правоположення, що пов'язані із тлумаченням норм права [14, с. 88]. Таким чином, широке уявлення про судову практику оперує категорією «діяльність», а вузьке – категорією «зміст цієї діяльності» у вигляді правових положень. На нашу думку, найбільш повне уявлення про ознаки судової практики можна отримати саме з позиції широкого підходу. По-перше, судова практика є різновидом практики суспільної, а отже їй притаманні всі загальні риси останньої. По-друге, судова практика є різновидом юридичної практики та має правовий характер. Ця ознака пояснюється наступними факторами: судова практика створюється відповідними органами та в певному порядку, містить правові положення, тлумачення норм права і правові позиції. По-третє, передбачає поєднання діяльності та результату, що породжує відповідні правові наслідки, правовий ефект. Ще одна важлива ознака судової практики розкривається через її роль як джерела

розвитку права та елементу правової системи. До ознак можна віднести особливі межі здійснення судової практики та спеціальні органи її реалізації [13, с. 13].

Суттєве значення для всебічного дослідження поняття «судова практика» має встановлення місця цього поняття серед понятійно-категоріального апарату в цілому. Це можливо зробити проаналізувавши категорію «судова практика» у співвідношенні із суміжними категоріями. Так, розкривається співвідношення досліджуваного поняття і з поняттям «юридична практика», яке є родовим по відношенню до першого. Має значення і ототожнення «судової практики» та «судового прецеденту», яке демонструє специфіку «судової практики». Теж саме можна сказати про встановлення відповідності між «судовою діяльністю» та «судовою практикою», тощо. Простеження зв'язків і розбіжностей наданих споріднених категорій призводить до висновку про самостійний характер поняття «судова практика».

Висновки. Підбиваючи підсумки всього вищезазначеного, слід сказати про те, що різні думки з приводу поняття «судова практика» існували раніше та існують зараз. Не дивлячись на значну кількість наукових доробок з цього приводу, уніфікованого трактування досі немає. Цей факт ще раз доводить багатогранність досліджуваного поняття. Серед великої кількості представлених поглядів можна виокремити декілька фундаментальних підходів до розуміння поняття «судова практика». Перший підхід полягає у визнанні чи не визнанні судової практики джерелом права, і він на пряму пов'язаний із співвідношенням понять «судова практика» та «судовий прецедент». Другий підхід передбачає застосування до інтерпретації поняття вузького або широкого розуміння. Судова практика у вузькому розумінні – це або судова діяльність або результат (судові рішення). Під кутом широкого розуміння, вона включає обидва ці елементи та правовий досвід.

Таким чином, можна запропонувати наступне визначення поняття «судова практика» – це вид юридичної практики, який виступає джерелом розвитку права, є комплексною категорією та поєднує у собі такі складові як діяльність суду, накопичений правовий досвід та результат у вигляді судових рішень. На наше переконання, саме подібне визначення найбільше підходить і до розуміння категорії «практика ЄСПЛ», що у свою чергу, має велике значення у контексті вирішення актуальних проблем стосовно практики ЄСПЛ як джерела національного права.

Список використаної літератури

1. Гусарев, С. Д. Юридична деонтологія (Основи юридичної діяльності) : навч. посіб. / С. Д. Гусарев, О.Д. Тихомиров. – Київ : Знання, 2005. – 655 с. ; Husariev, S. D. Yurydychna deontolohiia (Osnovy yurydychnoi diialnosti) : navch. posib. / S. D. Husariev, O.D. Tykhomirov. – Kyiv : Znannia, 2005. – 655 s.
2. Малишев В. Б. Судова практика: поняття, ознаки, структура. *Часопис Київського університету права*. 2005. № 2. С. 22–27. ; Malyshev V. B. Sudova praktyka: poniattia, oznaky, struktura. *Chasopys Kyivskoho universytetu prava*. 2005. № 2. S. 22–27.
3. Завгородній В. А. Інтерпретація поняття «юридична практика» у сучасній теорії права / В. А. Завгородній // Прикарпатський юридичний вісник. – 2017. – Вип. 5. – С. 11–14. ; Zavorodnii V. A. Interpretatsiia poniattia «iurydychna praktyka» u suchasniy teorii prava / V. A. Zavorodnii // Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk. – 2017. – Vyp. 5. – S. 11–14.
4. Завидняк В. І. Співвідношення понять «судовий прецедент» і «судова практика» / В. І. Завидняк // Міжнародний юридичний вісник: актуальні проблеми сучасності (теорія та практика). – 2017. – Вип. 4-5. – С. 162–166. ; Zavydniak V. I. Spivvidnoshennia poniat «sudovyi pretsedent» i «sudova praktyka» / V. I. Zavydniak

// Mizhnarodnyi yurydychnyi visnyk: aktualni problemy suchasnosti (teoriia ta praktyka). – 2017. – Вур. 4-5. – С. 162–166.

5. Слотвінська Н. Д. Судова практика та судовий прецедент в системі джерел права / Н. Д. Слотвінська // Теорія і практика конституціоналізму: український та зарубіжний досвід : матеріали першої наук.-практ. конф., м. Львів, 30 квіт. 2015 р. – Львів, 2015. – С. 126–129. ; Slotvinska N. D. Sudova praktyka ta sudovy pretsedent v systemi dzherel prava / N. D. Slotvinska // Teoriia i praktyka konstytutsionalizmu: ukrainskyi ta zarubizhnyi dosvid : materialy pershoi nauk.-prakt. konf., m. Lviv, 30 kvit. 2015 r. – Lviv, 2015. – S. 126–129.

6. Погребняк С. Вплив судової практики на юридичні акти в романо-германській правовій сім'ї / С. Погребняк // Вісник Академії правових наук України. – 2003. – № 4(35). – С. 92–99. ; Pohrebniak S. Vplyv sudovoi praktyky na yurydychni akty v romano-hermanskii pravovii simi / S. Pohrebniak // Visnyk Akademii pravovykh nauk Ukrainy. – 2003. – № 4(35). – S. 92–99.

7. Теорія держави та права : навч. посіб. / за ред. А. В. Малько, Н. М. Матузов. – Москва: Юристъ, 1997. – 329 с. ; Teoriya derzhavi ta prava : navch. posib. / za red. A. V. Malko, N. M. Matuzov. – Moskva: Yurist, 1997. – 329 s.

8. Слотвінська Н. Д. Концептуальні підходи до визначення поняття судової практики як джерела права / Н. Д. Слотвінська // Юридичний науковий електронний журнал. – 2017. – № 5. – С. 22–25. ; Slotvinska N. D. Kontseptualni pidkhody do vyznachennia poniattia sudovoi praktyky yak dzherela prava / N. D. Slotvinska // Yurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal. – 2017. – № 5. – S. 22–25.

9. Матвеева Л. Г. Правотворча функція судової влади в Україні: аналіз концептуальних підходів / Л. Г. Матвеева // Судова влада в Україні і світі: історія, сучасність, перспективи розвитку : матеріали XXV Міжнар. істор.-прав. конф., 16-18 вересня 2011 р., м. Саки. – Київ; Сімферополь : СМД, 2011. – Ч. 1. – 182–188. ; Matvieieva L. H. Pravotvorcha funktsiia sudovoi vlady v Ukraini: analiz kontseptualnykh pidkhodiv / L. H. Matvieieva // Sudova vlada v Ukraini i sviti: istoriia, suchasnist, perspektyvy rozvytku : materialy XXV Mizhnar. istor.-prav. konf., 16-18 veresnia 2011 r., m. Saky. – Kyiv; Simferopol : SMD, 2011. – Ch. 1. – 182–188.

10. Савченко К. Ю. Судова практика як елемент правової системи України : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / Катерина Юніривна Савченко; Ін-т законодавства Верхов. Ради України. – Київ, 2019. – 223 с. ; Savchenko K. Yu. Sudova praktyka yak element pravovoi systemy Ukrainy : dys. ... kand. yuryd. nauk : spets. 12.00.01 / Kateryna Yunirivna Savchenko; In-t zakonodavstva Verkhov. Rady Ukrainy. – Kyiv, 2019. – 223 s.

11. Мазур М. В. Судова практика як джерело права: проблема визначення поняття / М. В. Мазур // Форум права. – 2011. – № 3. – С. 493–497. ; Mazur M. V. Sudova praktyka yak dzherelo prava: problema vyznachennia poniattia / M. V. Mazur // Forum prava. – 2011. – № 3. – S. 493–497.

12. Братусь С. Н. Понятие, содержание и формы судебной практики / С. Н. Братусь, А. Б. Венгеров / Судебная практика в советской правовой системе / под ред. С. Н. Братуся. – Москва : Юрид. лит., 1975. – С. 8–74. ; Bratus S. N. Ponyatie, soderzhanie i formy sudebnoy praktiki / S. N. Bratus, A. B. Vengerov / Sudebnaya praktika v sovetskoou pravovoy sisteme / pod red. S. N. Bratusya. – Moskva : Yurid. lit., 1975. – S. 8–74.

13. Дашковська Т. М. Поняття та значення судової практики / Т. М. Дашковська // Порівняльно-аналітичне право. – 2015. – № 2. – С. 12–14. ; Dashkovska T. M. Poniattia ta znachennia sudovoi praktyky / T. M. Dashkovska // Porivnialno-analitychne pravo. – 2015. – № 2. – S. 12–14.

14. Вишневецька С. В. Судова практика та її роль у розвитку трудового законодавства України / С. В. Вишневецька, Т. Б. Іваницька // Підприємництво, господарство і право. – 2018. – № 7. – С. 87–91. ; Vyshnovetska S. V. Sudova praktyka ta yii rol u rozvytku trudovoho zakonodavstva Ukrainy / S. V. Vyshnovetska, T. B. Ivanytska // Pidpriemnytstvo, hospodarstvo i pravo. – 2018. – № 7. – S. 87–91.

15. Росік Т. В. Роль судової практики в сучасній правотворчості: теоретико-прикладні аспекти : дис. ... канд. юрид. наук : спец. 12.00.01 / Тетяна Володимирівна Росік; Нац. пед. ун-т ім. М. П. Драгоманова. – Київ, 2016. – 238 с. ; Rosik T. V. Rol sudovoi praktyky v suchasni pravotvorchosti: teoretyko-prykladni aspekty : dys. ... kand. yuryd. nauk : spets. 12.00.01 / Tetiana Volodymyrivna Rosik; Nats. ped. un-t im. M. P. Drahomanova. – Kyiv, 2016. – 238 s.

G. Tykhomyrova
K. Baldzhy

THE CONCEPT OF «JUDICIAL PRACTICE»: ESSENCE, MAIN APPROACHES TO ITS DEFINITION

The article is devoted to the problem of understanding the concept of «judicial practice». The pluralism of views on this issue is revealed and the existing approaches to the definition of this concept are analyzed. The advantages and disadvantages of the respective approaches are outlined, and attention is drawn to the impossibility of considering the concept of «case law» only on the one hand due to its multifaceted nature.

The connection between judicial practice and judicial precedent is analyzed and the approach to the impossibility of identifying the relevant concepts is substantiated. Several directions of interpretation of the researched concept are established, where according to the first, the sign of the equation between judicial practice and judicial activity is put. According to the second – between case law and legal experience. It is pointed out that the third direction combines the elements of the first two, and also emphasizes the advantages of such a disseminating interpretation.

The correlation of the category «judicial practice» with related categories is investigated and its independent meaning as a concept is emphasized. The features of judicial practice and aspects of its essence are described. The author's definition of «judicial practice» is offered and its use is substantiated. The importance of the category «ECtHR practice» is emphasized for the national legal system, and therefore the relevant concept is considered through the prism of general research.

Key words: complex category, legal provisions, judicial activity, judicial practice, judicial precedent, legal practice.

Стаття надійшла до редакції 29.04.2020 р.

УДК 342.95

В. І. Теремецький
Я. В. Журавель

ПОНЯТТЯ ДЕЛІКТНИХ ПРАВОВІДНОСИН ТА ЇХ ОСНОВНІ ОЗНАКИ

Стаття присвячена дослідженню поняття, змісту та сутності дефініції «правовідносини». Проаналізовано наукові праці у досліджуваній сфері. Вказано на